

Volumul III, Numărul 4 / 2001

ISSN 1454-9980

Calea de mijloc, o formă de management intercultural

(pag. 25-29)

Anamaria PASCAL

Volume III, Issue 1 (4) / 2001

Cross-cultural
Management
Journal

CALEA DE MIJLOC, O FORMĂ DE MANAGEMENT INTERCULTURAL

Anamaria PASCAL

Abstract

This paper aroused from a question that could seem quite aloof from its title (“The Golden Mean: a Form of Intercultural Management”). But (as the process of reflection developed), the later turned out to be the outcome of the former. So, all I have to do is to present these two (starting- and arrival-) points of my judgement and the liaison between them. Here we go:

I began by asking: “How do we ‘manage’ democracy in current (postmodernist) times, given the nowadays taste for radicalism? In other words, is radicalism the only way in which democratic ideas can become manifest? Far from being just a rhetorical question (as meanings of radicalism range from extreme – totalitarian – politics to rather fruitful philosophical inquiries), this opened up the Conservative’s door.

Still, the opposition between left and right political wings would only create a dualistic (electoral campaign – like) framework, rather obsolete and hardly able to shed any new light over the present’s choice. An illuminating idea came to me when putting into brackets the political implications of the term ‘conservative’ and focusing on its sense of ‘moderate’, involving the search of a middle way. This turned out to be revelatory, especially when related with the idea of the need for a balance, occurring as essential in numerous up-to-date accounts of whatever social aspects (economical, cultural, psycho-sociological etc.) Looking more into it, I realized that this issue of a golden mean would be at the core of any applications of intercultural management.

1. Radicalismul postmodernist

La finalul unui articol dedicat unei “Lecturi politice a postmodernității”¹, cei patru coautori de la Universitatea din Quebec, Chicoutimi concluzionează că proiectul aplicării idealurilor moderne de libertate, raționalitate și consens la nivelul comunității întâmpină astăzi “o atitudine

de rezistență numită postmodernism”; fără a aduce un nou tip de relație cu lumea, aceasta doar “o radicalizează pe cea a modernității”, chestionând chiar temeiul sistemului său de valori.

Etimologic, acest fapt se traduce printr-o trimitere la “rădăcini”: “Tendința de a merge la rădăcina lucrurilor, la esențele prime, generatoare și amplificatoare de efecte și consecințe extrem de diverse, definește esența însăși a radicalismului.”² Diversul acestor consecințe înseamnă în principal două tendințe:

¹ Gilbert Larochelle, Andre Mineau, Yves Boisvert and Guy Giroux, “Political Reading of Postmodernity: The Breakdown of Confidence in the Community” (în “*Philosophical Writings*” no 2, mai 1996, Durham, UK) ;

² Liviu Druguș, *Radicalismul economic american*, Editura Institutului Național pentru Societatea și Cultura Română, Iași, 1998, p.10;

cea negativă (activă în special în contexte socio-politice și economice) către un criticism manifestat ca atitudine de nemulțumire și respingere, sau răsturnare a unui sistem de valori și cea pozitivă, prezentă în cadrul investigațiilor teoretice de tip kantian (critice doar în sens de cercetări asupra unui nivel al temeiurilor – sau rădăcinilor – a ceva).

Și în planul acțiunii sociale se poate regăsi însă un anumit tip de valorificare pozitivă a radicalismului: ca tendință către schimbare, diversificare, adaptabilitate și demarginalizare, ca atitudine de acceptare a pozițiilor divergente. Acestea sunt caracteristici specifice, de altfel, radicalismului economic american (v. lucrarea citată anterior) și oricăror proiecte de management intercultural.

Pe ansamblu, receptarea fenomenului de radicalism rămâne aceea de “opus dogmatismului și conservatorismului duse peste limitele firescului, el fiind o operă de re-gândire, de re-creare și de re-formulare”³. Însă în plan socio-politic valorizarea care îi este atașată cel mai adesea este cea negativă, de atitudine revoluționară dusă până la limită. Ca atare, el este identificat cu sursa cea mai sigură a regimurilor totalitare: “motorul totalitarismului este *radicalismul* sau *extremismul*. Radicalismul politic este acela care, inoculându-se în mediul social, îmbracă o haină sau alta (nu contează prea mult dacă este una roșie sau una brună) și conduce, cu “furie și avânt”, mișcările fanatice al căror rezultat este totalitarismul.”⁴ Inevitabil, suntem trimiși către ceea ce este anunțat ca fiind (singura) atitudine opusă acestui indezirabil tip de radicalism:

2. Conservatorismul, o alternativă viabilă?

Dacă într-adevăr regimurile totalitare sunt revoluționare, iar democrațiile sunt în esență conservatoare, după cum anunță Raymond Aron într-o frază luată drept motto al lucrării sale de către Adrian-Paul Iliescu, să însemne aceasta că

singurul mod de aplicare a principiilor democratice este, astăzi, cel de tip conservator?

Un răspuns pozitiv la această întrebare ar putea fi argumentat printr-o apropiere ușor de sesizat între gustul actual pentru tot ceea ce este spontan și (neîngrădit) și un anume mesaj al conservatorismului: “Că limbajul crește organic, la fel ca un oraș, în legătură cu și în dependență de o **formă de viață**, că toate convențiile noastre se fundamentează, în cele din urmă, pe un acord în felul de a trăi (nu pe argumente explicite sau proiecte raționale) a fost subliniat mereu de Wittgenstein în **Philosophische Untersuchungen**. Că instituțiile politice cresc în mod similar este sugestia insistentă a conservatorismului politic.(...)lingviștii nu pot “dirija” limba, nici politicienii societatea (decât, eventual, pe căi nenaturale, prin violență și dictat); dezvoltarea organică este cea care decide.”⁵ Acest citat sprijină, cred, ideea că în politica economico-socială, (neo-) conservatorismul este un liberalism.

Totuși politicile economice și sociale de tip laissez-faire (capitalismul pur liberal) au expus întotdeauna la riscuri pe care o societate nu este pregătită să și le asume în orice moment. Pe de altă parte, nici liberalismul etatic (datorat teoriei popperiene a intervenționismului economic – în locul unui capitalism fără limite – și proiectului keynesian al economiei planificate) nu s-a dovedit funcțional e termen mai lung de câteva decenii.

În orice caz, indiferent dacă avem în vedere perspective conservatoare sau liberale, obișnuim să ne referim la acestea ca fiind tendințe **de stânga**, față de atitudinea extrem-revoluționară (radicalismul), care este **de dreapta**. Problema este că astfel de etichete nu ne sunt, astăzi, cu nimic mai de folos decât teoriile și proiectele aflate în spatele lor, care și-au dovedit, de-a lungul timpului, insuficiența. Într-adevăr: “Vechii termeni stânga / dreapta se dovedesc a fi depășiți de realitatea politică și sunt în orice caz respinși de mentalitatea colectivă.”⁶

Cu aceasta ajungem iarăși în situația de a ne întreba care ar fi alternativa care ne rămâne. Ce tendințe putem identifica (în orientările

³ Ib., p.11;

⁴ Adrian -Paul Iliescu, **Conservatorismul anglo-saxon**, Editura All, București, 1994, p.7;

⁵ Ib., pp.223-224;

⁶ Odette Hanganu, “Social-democrația în epoca globalizării”, în “Lumea magazin” nr. 11 / 1999, p.28;

ideologice și practice actuale) care să ofere mai multe argumente de credibilitate?

3. Calea de mijloc

Judecând logic, între stânga și dreapta nu există decât **centrul**; pe de altă parte, o gândire mai flexibilă ar admite posibilitatea existenței unor **nuanțe** (sau grade) între cele două extreme. În fapt, aceste răspunsuri par a se suprapune, căci nuanțările orientărilor politice prevalente astăzi mai sunt cunoscute și sub numele de “noul centru”.

Un profesor britanic de filosofie politică se pronunță astfel: “Cred că marea majoritate a universitarilor sunt de stânga”, precizând însă imediat că este vorba despre “socialiști sau social-democrați”.⁷ Precizarea este esențială, întrucât reprezintă o nuanțare sensibilă a conceptului vechi de “stânga”. Iar importanța ei merge până într-acolo încât:

“Mileniul viitor va fi al social – democrației sau nu va fi deloc? Răspunsul la această întrebare nicidecum retorică depinde de reușita noilor dezvoltări sintetizate în conceptele moderne “noul centru” și “a treia cale”.⁸

Într-adevăr, **calea de mijloc** se dovedește a fi răspunsul tot mai multor sociologi, cercetători, analiști politici și economici. Voi intra în detaliile oferite de câțiva dintre aceștia, însă după o scurtă analogie cu domeniul juridic – și anume cu ceea ce, în cadrul acestuia, numește fenomenele “contencioase” și “necontencioase”.

Consider că disjuncția acestor doi termeni este similară întrucâtva cu viziunea dualistă: radicalism (sau caracter revoluționar) vs. conservatorism (sau caracter moderat). Astfel:

a) caracterul dinamic și conflictual al societății (reflectat de către fenomenele contencioase) implică o formă de radicalism. Acesta nu este neapărat unul extrem, căci existența aspectelor conflictuale în cadrul polis-ului nu exclude (ci, dimpotrivă, reclamă) intervenția juridicului; analog, putem spune că o atitudine radicală nu se opune, ci chiar se

pliază (principal) pe supozițiile democrației, fiind o formă de manifestare a libertății. Problema sensibilă, aici, o constituie limita pînă la care se exercită această libertate (ea putând avea ca rezultat o constrângere a libertății celorlalți);

b) alături de procese dinamice și de situații conflictuale, într-o societate mai există însă și “toate acele fenomene juridice din antiteza contenciosului, acelea metaforic definite ca fiind în stare de pace. Le regăsim în toate raporturile sociale de plin drept ce se derulează conform normei prescrise sau conform înțelegerii, convenției părților (contractul fiind legea părților).”⁹ Această opțiune pentru o atitudine conservatoare, pacifistă, contractuală, corespunde intenției de evidențiere a aspectelor care țin de o stare de echilibru juridic (și social, în genere).

Problema care se pune, actualmente, este, însă, nu doar orientarea către acest stadiu pozitiv (de acord sau comportament rațional) – care nu poate fi decât temporar – ci atingerea **stabilității** pe fondul unei perspective de **integrare** a elementelor pozitive (de echilibru) cu cele negative (de dezechilibru).

Este mesajul esențial al metodologiei promovate de către profesorul Anghel Rugină. Astfel, de pildă, “starea naturală” (anterioară apariției statului) nu ar trebui înțeleasă ca fiind nici strict rațională, nici strict conflictuală, ci ca o sinteză ce integrează ambele variante ca pe momente (sau faze) succesive. “Așadar, nu este cazul ca tezele lui Hobbes sau Locke să fie respinse prin tradiționala metodă <ori...ori...>, ci trebuie ca fiecare dintre ele să fie limitată la teritoriul (modelul) său și ulterior integrată într-un cadru metodologic mai larg”¹⁰.

Ideea este, prin urmare, aceea că o cale de mijloc presupune depășirea opțiunii pentru unul sau celălalt din termenii binomului luat în considerare într-un context specific.

În drept, de pildă, ea numește tocmai exercitarea practicii juridice, care este menită să rezolve situațiile contencioase (abateri de la contracte și convenții, deci momente de criză a

⁷ John Laughland, în Valentin Mureșan (editor): *Între Wittgenstein și Heidegger*, Editura All, București, 1994, p. 211;

⁸ Odette Hanganu, op. cit., p.28;

⁹ Valerius M. Ciucă, *Sociologie juridică generală*, Editura Sanvialy, Iași, 1998, p.13;

¹⁰ Anghel Rugină, “Spre noi *Principia Politica*: a treia revoluție în științele politice”, în vol. *Principia Oeconomica*, Editura Academiei Române, București, 1993, p.267;

necontenciosului sau stării de echilibru juridic); cu alte cuvinte, este vorba de o integrare a fazei de continuitate cu cea de ruptură sau conflict – ceea ce presupune admiterea prezenței lor concomitente.

În socio-economie, calea de mijloc înseamnă acceptarea unui gen de “compromis” între situația ideală (irealizabilă în plan practic) și alternativa ei (momentele de colaps economic și confuzie la nivelul instituțiilor puterii, sau polul negativ al vieții sociale).

Despre această *mid-way* se vorbește adesea în ultimii ani ca despre o *a treia revoluție* în gândirea economică – urmând celei clasice din secolele XVIII – XIX și celei moderne înfăptuită de Keynes în anii '30. Aceasta, ne spune Anghel Rugină, “a fost anunțată de un mare economist francez, Henri Guittou (...). De asemenea, al 4-lea Congres Mondial de Economie Socială, ținut la Toronto, Canada, în august 1986, a adus același mesaj(...). În fine, ‘The International Society for Intercommunication of New Ideas’ a avut primul Congres la Sorbona, Paris, în august 1990, cu tema: ‘*Vers la troisieme revolution dans la pensee economique, sociale et politique*’.”¹¹ Ideea este agreată și intens promovată de către profesorul Rugină, iar aplicarea ei economică este văzută ca o trecere de la capitalismul de tip *welfare state* (sau dirijismul keynesian) către o “economie socială liberă” (sau de piață), anunțată anterior de către Walter Eucken. Varianta nu este prea îndepărtată de o poziție de “centru nou” (desigur, fără finalitate politică).

Un alt membru al Societății Internaționale pentru Intercomunicarea de Noi Idei (al cărei întemeietor este chiar Anghel Rugină), cercetătorul american Robley George, și-a dedicat mare parte din activitatea sa unui proiect intitulat “*Democrația social – economică*” (ce va apărea în curând sub forma tipărită a unui volum cu același nume). Motivul pentru care îl aduc în atenție aici este acela că intenția acestei preocupări este tot aceea de aflare (și legiferare) a unei căi de mijloc – anume, în ceea ce privește situația economico – financiară a populației. Nu voi intra în detaliile economice ale acestui proiect, întrucât ceea ce interesează aici este

evidențierea alegerii deliberate a unei căi de mijloc (traductibilă concret ca reducere a diferențelor enorme – inacceptabile – dintre veniturile cetățenilor). Iată expresia cea mai concisă a acestui mesaj:

“*Balance is the secret to success in any dynamic system. Balance, not extremes, is the way.*”¹²

Pentru a încheia seria ‘voturilor’ exprimate de specialiști din diferite domenii în favoarea **căii de mijloc** prin unul de ultimă oră, voi menționa pe acela al reprezentanților Băncii Mondiale. Aceștia consideră că “succesul unei țări în secolul al XXI – lea va depinde de cât de bine va ști ea să coordoneze (*to manage*) cele două forțe gemene”: tendința globalizării și cea a localizării¹³, pe care “*The World Development Report 1999 / 2000: Entering the 21st century*” le înregistrează ca dominante la acest sfârșit de mileniu¹⁴

În sfârșit, calea de mijloc este, indiscutabil, un mod sigur de realizare a comunicării interculturale, sau la altă scală: individuală, interetnică, interdisciplinară etc. Ea constituie, de altfel, strategia *diplomatică* prin excelență: *half – way meeting*, întâlnirea pe teritoriu (comun sau) neutru și egal – depărtat de fiecare dintre ‘părțile’ implicate.

Dacă în plan cultural acest tip de întâlnire înseamnă deschiderea spre noi tradiții, cadre mentale, sisteme de valori și de sensuri (cum se întâmplă la momentul de convergență a unor mari culturi și civilizații – a se vedea, de pildă, întâlnirea iudeului de către grec la începutul primului mileniu), în plan economic ea presupune înainte de orice capacitatea de adaptare la noi contexte social – juridice, financiar – bancare, administrative etc. (Sau ceea ce este cunoscut ca fiind comportament adaptiv în activitatea de extindere a firmelor multinaționale).

¹² Extras dintr-o corespondență via Internet cu autorul proiectului despre democrația socio – economică, având ca subiect această tematică.

¹³ Despre un alt tip de contextualizare a binomului *global – local* (anume, la nivelul culturii și discursului practic), a se vedea Steven Connor, *Cultura postmodernă*, Editura Meridian, București, 1999, pp.312-313;

¹⁴ Material accesibil pe Internet la adresa <http://www.worldbank.org/html/extdr/extme/032.htm>.

¹¹ *Ib.*, p.396;

Inutil să mai adăugăm compatibilitatea acestor principii cu ceea ce își propune managementul intercultural...

Anamaria Pascal

Născută în Iași, 1975, MA în Filosofie, actualmente preparator la Universitatea Petre Andrei din Iași. Domenii prioritare de cercetare: Hermeneutica, Filosofia culturii, Teoriile limbajului și comunicării și Filosofie practică în postmodernism. Își materializează aceste interese prin: articole, recenzii și traduceri publicate în revistele "Corolar", "Krisis" și "Analele Universității Al. I. Cuza din Iași"; burse de studii la University of Durham, Marea Britanie, 1997 (finalizate printr-o lucrare pe tema "Cercului hermeneutic") și Skopje Summer School, Macedonia, 2000 (teme de comunicare interculturală); înscriere la doctorat, 2000. Ca preparator, coordonează seminarii de filosofie în cadrul Facultății de Economie și lucrează la un proiect de cercetare pe tema modului de aplicare diferențiată contextual a corelării dinamice de scopuri și mijloace.